

Avdelningen för ekonomi och styrning
Björn Kullander
I samråd med
Avdelningen för vård och omsorg
Anna Ulveson

Kulturdepartementet
10333 STOCKHOLM

Transpersoner i Sverige - Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU2017:92)

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) välkomnar utredningen ”Transpersoner i Sverige - förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor”. Utredningens omfattande kartläggning bidrar till att öka kunskapen om transpersoners situation. SKL är också positiv till att utredningen så tydligt utgår från de mänskliga rättigheterna i genomgången av transpersoners livsvillkor. SKL anser dock att kopplingen till pågående processer som till exempel införandet av en MR-institution kunde varit starkare. SKL saknar också en mer utförlig beskrivning när det gäller transpersoners utsatthet då de lever i en hedersrelaterad kontext. Förutom de inledande förslagen om samordningen av arbetet för hbtqi-personers rättigheter och införandet av ett tredje juridiskt kön handlar förslagen till stor del om att öka kunskapen och stärka de statliga myndigheternas arbete inom området. Förslagen spänner samtidigt över breda samhällsområden och flera förslag berör kommuner, landsting och regioner. SKL är positiv till den kunskapsförhöjande ansatsen men vill också framhålla regeringens ambitioner om en ökad tillsynsåtgärder så att inte allt för stort fokus läggs på detaljreglering och ökad tillsyn. SKL yttrar sig enbart om de förslag som särskilt berör våra medlemmar.

SKL:s sammanfattande synpunkter

- SKL **tillstyrker** förslaget om att Jämställdhetsmyndigheten ska ha ett samordnande ansvar och ett stödjande uppdrag för en handlingsplan om hbtqi-personers rättigheter. (14.1.1)
- SKL **tillstyrker** att en utredning tillsätts för att utreda införandet av ett tredje juridiskt kön under förutsättning att alla konsekvenser och kostnader utreds. (14.1.2)
- SKL anser att utredningen ska komma fram till ett förslag som gör det möjligt att fortsätta med jämställdhetsintegrering. (14.1.2)
- SKL **tillstyrker** förslaget om att ändra examensbeskrivningarna i högskoleförordningen i relevanta utbildningar för att säkerställa att kunskap om hbtqi-personer och personer med intersexvariationers levnadsvillkor ingår. (14.1.3)
- SKL **delar** utredningens bedömning om att det behövs stärkt statligt stöd till antidiskrimineringsbyråerna och ökad uppföljning ur ett transperspektiv. (14.1.4)

Ert dnr:

- **SKL avstyrker** förslaget om att inrätta ännu ett riktat statsbidrag och anser att staten istället samverkar med SKL och civilsamhället för att stödja utvecklingen av miljöer och anläggningar för att stimulera ett ökat deltagande. (14.1.7)
- **SKL anser** att transpersoners utsatthet då de lever i en hedersrelaterad kontext bör belysas ytterligare, till exempel av Brottsförebyggande rådet. (14.1.8)
- **SKL delar** utredningens bedömning om att det finns ett behov av att få ökad kunskap om förekomsten av hiv och STI bland transpersoner men betonar svårigheten med att inkludera transpersoner i befintlig hiv- och STI-statistik. **SKL föreslår** i enlighet med punkt 14.9.1 att frågan om känsliga personuppgifter måste få en rättslig utredning. (14.1.10)
- **SKL tillstyrker** förslagen som rör barn och unga transpersoners levnadsvillkor och vill samtidigt betona att målet med dessa uppdrag måste vara att öka kunskapen inom området och att kunskapen kommer kommuner, landsting och regioner till del. (14.2.1)
- **SKL tillstyrker** förslagen om att Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen får kunskaphöjande uppdrag och att de tar fram material som kan stödja kommunernas, landstingens och regionernas arbete med vård och omsorg om äldre. (14.2.2)
- **SKL avstyrker** förslaget eftersom överenskommelsen mellan SKL och staten redan innehåller skrivningar om HBTQI-frågor. (14.3)
- **SKL tillstyrker** förslagen om Folkhälsomyndighetens kunskaphöjande insatser. (14.3)
- **SKL anser** att det finns behov av en sammanhållen nationell kunskapsstruktur för att stödja hälso- och sjukvårdens och den sociala omsorgens arbete för transpersoner. (14.4)
- **SKL anser** att frågan om känsliga personuppgifter måste få en rättslig utredning innan det är möjligt för SCB att utveckla ett stödmaterial för hur och när fler svarsalternativ än kvinna och man kan inkluderas. I stöd materialet bör frågan om liten svarsgrupp särskilt belysas. (14.9.1)
- **SKL betonar** att en eventuell överenskommelse om att göra den könsbekräftande vården mer jämlik arbetas fram gemensamt mellan SKL och staten. (16.1.1)
- **SKL tillstyrker** förslagen om ytterligare kunskapsstöd samt vägledning i evidensbaserade metoder för vård och behandling av intersextillstånd. (16.3.1)

14.1.1. Samordning av arbetet för hbtqi-personers rättigheter

Utredningen föreslår att regeringen tar fram en handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter. Fler myndigheter utses till strategiska myndigheter och en av myndigheterna får ett permanent samordnande ansvar. Migrationsverket, Polismyndigheten, Statens skolverk, Barnombudsmannen och den nya Jämställdhetsmyn-

Ert dnr:

digheten utses till nya strategiska myndigheter i tillägg till redan existerande fem. Jämställdhetsmyndigheten ges ett samordnande ansvar och ett stödjande uppdrag.

Jämställdhetsmyndigheten är en ny myndighet (januari 2018) med ett omfattande uppdrag att genomföra jämställdhetspolitiken och de jämställdhetspolitiska målen. Myndigheten ska stödja arbetet med jämställdhetsintegrering vid myndigheter, kommuner landsting och regioner. Myndigheten ska inom sitt verksamhetsområde redovisa statistik, uppföljningar och analyser med kön som övergripande indelningsgrund.

Jämställdhetsmyndigheten ska främja utvecklingen av förebyggande insatser mot mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för alla ändamål samt mot våld i samkönade relationer.

Myndigheten ska även inom ramen för sitt uppdrag, utöver att beakta maktordningar baserade på kön, även beakta maktordningar baserade på kategorier såsom social bakgrund, könsidentitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder, när det bidrar till bättre prioriteringar och större träffsäkerhet i utformningen av insatserna och genomförandet av jämställdhetspolitiken.

- **SKL tillstyrker** förslaget om att Jämställdhetsmyndigheten ska ha ett samordnande ansvar och ett stödjande uppdrag för en handlingsplan om hbtqi-personers rättigheter.

14.1.2 Utredning om att införa ett tredje juridiskt kön

I utredningen lyfts det fram ett antal exempel på vilka svårigheter transpersoner och icke-binära personer hamnar i på grund av Sveriges modell med tvåkönsmodell. Transpersoner som byter personnummer får problem med allt ifrån utfärdande av betyg till problem i kontakt med offentliga myndigheter, försäkringsbolag med mera. Det går inte heller att behålla sitt gamla personnummer vilket också kan vara ett hinder.

Utredningen visar också på att icke binära faller helt utanför tvåkönsnormen. Därför anser SKL att det behövs en utredning kring införandet av ett tredje kön. En sådan utredning kommer behöva utreda hur personnummer ska konstrueras.

SKLs jämställdhetsarbete tar sin utgångspunkt i den nationella jämställdhetspolitiken och det av riksdagen beslutade målet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhetsintegrering är den huvudsakliga strategin som används för att genomföra jämställdhetspolitiken och nå dess mål. Jämställdhetspolitiken bygger på en kunskap och förståelse om att kön och makt skapas och upprätthålls strukturellt i alla delar av samhället. Kön har en grundläggande betydelse för människors möjligheter och villkor i samhället och påverkar även villkoren för personer som inte själva identifierar sig enligt tvåkönsnormen.

Ert dnr:

Könsspecifika personnummer har stor betydelse för jämställdhetsarbetet i Sverige. I det praktiska arbetet med jämställdhet utgör könsuppdelad statistik, kartläggningar och jämställdhetsanalyser och mätbara mål som kan följas upp med utgångspunkt i grupperna kvinnor och män, flickor och pojkar en grundläggande förutsättning för att synliggöra ojämställdhet och bedriva ett effektivt arbete i riktning mot ett jämställt samhälle.

- SKL **tillstyrker** att en utredning tillsätts för att utreda införandet av ett tredje juridiskt kön under förutsättning att alla konsekvenser och kostnader utreds.
- SKL anser att utredningen ska komma fram till ett förslag som gör det möjligt att fortsätta med jämställdhetsintegrering.
- SKL tar inte ställning till könsneutrala personnummer förrän utredningen är klar.

14.1.3 Stärk kunskapen om hbtqi-personers levnadsvillkor i relevanta utbildningar

Utredningen föreslår att ändringar i examensbeskrivningarna i högskoleförordningen i relevanta utbildningar genomförs för att säkerställa att kunskap om hbtqi-personers och personer med intersexvariationers levnadsvillkor ingår. SKL delar utredningens bedömning att många i samhället, speciellt de personer som i sin yrkesroll möter transpersoner, behöver mer kunskap om frågor kring könsidentitet. SKL välkomnar därför förslaget som är tänkt att leda till en starkare betoning av vikten av ett jämlikt, kompetent och respektfullt bemötande oavsett sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och könskaraktäristika.

- SKL **tillstyrker** förslaget om att ändra examensbeskrivningarna i högskoleförordningen i relevanta utbildningar för att säkerställa att kunskap om hbtqi-personers och personer med intersexvariationers levnadsvillkor ingår.

14.1.4 Stärk det statliga stödet till antidiskrimineringsbyråerna

Antidiskrimineringsbyråerna gör ett viktigt arbete både när det gäller upplysning och information samt när det gäller stöd till de som blivit utsatta för diskriminering. I enlighet med SKL:s yttrande över betänkandet "Bättre skydd mot diskriminering (SOU 2016:87)" anser SKL att antidiskrimineringsbyråerna ska få statsbidrag som täcker deras kostnader fullt ut. Många kommuner har ett väl utvecklat samarbete med antidiskrimineringsbyråerna men förutsättningarna skiljer sig åt mellan olika delar av landet och vissa kommuner har också valt att själva gå in med ekonomiskt stöd till byråerna.

- SKL **delar** utredningens bedömning om att det behövs stärkt statligt stöd till antidiskrimineringsbyråerna och ökad uppföljning ur ett transperspektiv.

Ert dnr:

14.1.7 Tillgängliga toaletter och omklädningsrum

För att målgruppen tryggt ska kunna delta i olika typer av fritidsaktiviteter i det civila samhället och andra sociala sammanhang föreslås ett antal uppdrag till myndigheter av kunskapshöjande karaktär samt ökade bidrag till hbtq-organisationer samt att på olika sätt stärka barnrättsperspektivet inom idrotten. SKL:s bedömning är att utredaren främst ägnat det kunskapsspridande uppdraget intresse. Däremot är det få konkreta åtgärder och insatser som har betydelse för SKL:s medlemmar.

Utredaren har också uppmärksammat anläggningar och miljöers betydelse med ett förslag (14.1.7.) om att införa ett statsbidrag för stöd till utvecklingsprojekt för transinkluderande miljöer. SKL ser ett behov av ökad kunskap inom detta område och vill i sammanhanget koppla utredarens förslag till SKL:s ställningstagande i positionsappret för civilsamhällesfrågor där det står: *"Staten bör i samverkan med SKL och civilsamhället stödja innovativ utveckling av miljöer och anläggningar för att stimulera ett ökat deltagande."* Detta pekar på ett brett kunskapsbehov relaterat till mer inkluderande miljöer för idrott och fritid där staten skulle kunna ha en roll och att behoven av mer inkluderande miljöer skulle kunna kopplas till en bredare statlig roll i sammanhanget än att bara inrätta ännu ett riktat statsbidrag.

- SKL **avstyrker** förslaget om att inrätta ännu ett riktat statsbidrag och anser att staten istället samverkar med SKL och civilsamhället för att stödja utvecklingen av miljöer och anläggningar för att stimulera ett ökat deltagande.

14.1.8 Ökad kunskap om transpersoners brottsutsatthet

Utredningen föreslår att Polismyndigheten får i uppdrag att genomföra en intern kompetenshöjning med hbtqi perspektiv samt att Brottsförebyggande rådet får i uppdrag att inkludera transpersoner i Nationella trygghetsundersökningen. Det finns inget att invända mot detta men utredningen är vag i sin beskrivning av transpersoners utsatthet då de lever i en hedersrelaterad kontext. I FN:s generalförsamlings resolution "Avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn" (Resolution 55/66) fastställs att brott i hederns namn är en mänsklig rättighetsfråga och att stater har en skyldighet att förebygga, utreda och åtala brott och erbjuda skydd till de som utsätts. När det gäller hedersrelaterat förtryck finns också särskilt sårbara grupper.

- SKL **anser** att transpersoners utsatthet då de lever i en hedersrelaterad kontext bör belysas ytterligare, till exempel av Brottsförebyggande rådet.

14.1.10 Stärkt och förbättrat arbete för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

SKL delar utredningens bedömning om att det finns ett behov av att få ökad kunskap om förekomsten av hiv och STI bland transpersoner för att kunna utveckla det sjuk-

Ert dnr:

domsförebyggande och hälsofrämjande arbetet. SKL ser dock svårigheter med att inkludera transpersoner i den befintliga hiv- och STI-statistiken, bland annat på grund av att ”transperson” inte är ett entydigt begrepp (se 14.9.1). Förekomsten av hiv och STI bland transpersoner kan därför behöva kartläggas på annat sätt, bland annat med hjälp av riktade enkäter eller intervjustudier.

- SKL **delar** utredningens bedömning om att det finns ett behov av att få ökad kunskap om förekomsten av hiv och STI bland transpersoner men betonar svårigheten med att inkludera transpersoner i befintlig hiv- och STI-statistik.
- SKL **föreslår** i enlighet med punkt 14.9.1 att frågan om känsliga personuppgifter måste få en rättslig utredning.

14.2.1 Barn och unga transpersoners levnadsvillkor

Utredningen föreslår att Barnombudsmannen ges i uppdrag att prata med barn och unga om frågor som rör könsidentitet och om intersexvariationer, utifrån sin metod Unga Direkt. Detta syftar till att öka kunskapen i samhället om hur barns rättigheter enligt barnkonventionen tillgodoses för unga transpersoner och barn och unga med intersexvariation. Skolinspektionen föreslås få ett uppdrag som handlar om att utreda transpersoners situation som elever i grundskola och gymnasium. SKL välkomnar förslagen och den tydliga kopplingen till barnkonventionen. SKL vill samtidigt betona att syftet både vad gäller Barnombudsmannen och Skolinspektionens frågande/utredande måste vara att öka kunskapen inom området och att kunskapen kommer kommuner, landsting och regioner till del.

- SKL **tillstyrker** förslagen som rör barn och unga transpersoners levnadsvillkor och vill samtidigt betona att målet med dessa uppdrag måste vara att öka kunskapen inom området och att kunskapen kommer kommuner, landsting och regioner till del.

14.2.2 Äldre transpersoners levnadsvillkor

Folkhälsomyndigheten ges i uppdrag att ta fram ny kunskap om äldre transpersoners levnadsvillkor och särskilda behov, samt att kartlägga vilka insatser som behövs för att öka äldre transpersoners psykiska välbefinnande. Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram rekommendationer för hur kommuner kan inkludera ett hbtqi-perspektiv, med ett tydligt transperspektiv, i de planer och styrdokument som rör äldreomsorgen. Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram en handbok för hur verksamheter inom äldreomsorgen kan arbeta med frågor som rör könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning och sexualitet. SKL är positiva till att Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen får de kunskapshöjande uppdragen. Det behövs mer forskning inom området. Folkhälsomyndigheten kan också ställa fler frågor om detta i den nationella enkäten Hälsa på

Ert dnr:

lika villkor. När det gäller Socialstyrelsen känns det oklart vad som menas med ”rekommendation”. Socialstyrelsen jobbar med föreskrift, meddelandeblad och riktlinjer. SKL anser dock att det behövs ett stödande material samtidigt som en handbok är väl detaljerat för en utredning att föreslå. Under våren 2018 kommer Socialstyrelsen lansera ett digitalt material om hbtqi som kan användas i kunskapshöjande syfte såväl individuellt som i grupp. Utredningen är inte konsekventa när de beskriver området och blandar begreppen äldreomsorg och äldreomsorg vilket innebär att det inte alltid framgår vilka huvudmän som avses. Vidare är rubriken *Äldre transpersoners levnadsvillkor* problematisk. I förslagen fokuseras på äldre transpersoners psykiska välbefinnande, och på de äldre som behöver vård och omsorg (insatser SOL och HSL). Det är bara en del av en persons ”levnadsvillkor”. Äldre transpersoners situation bör även uppmärksammas inom övriga områden som utbildning, kultur, fritid, bostad, ekonomi med mera.

- **SKL tillstyrker** förslagen om att Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen får kunskapshöjande uppdrag och att de tar fram material som kan stödja kommunernas, landstingens och regionernas arbete med vård och omsorg om äldre.

14.3 Transpersoners psykiska hälsa

Utredningen föreslår att det i överenskommelsen för psykisk hälsa mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting skrivs in att de länsvisa handlingsplanerna ska redogöra för arbetet med att främja den psykiska hälsan och förebygga psykisk ohälsa hos transpersoner. SKL betonar att det redan finns skrivningar om HBTQ-perspektivet i överenskommelsen och att det finns exempel på att huvudmännen i sina respektive analyser och handlingsplaner har beaktat denna målgrupp. Inom ramen för överenskommelsen för 2018 kommer också SKL att fortsätta utvecklingen för kunskapsspridning och kunskapsutveckling inom området psykisk hälsa och ohälsa. Strukturen ska medverka till att förstärka styrningen med kunskap inom området genom att sprida bästa tillgängliga kunskap, förbättra arbetet med implementering och medverka till en ändamålsenlig uppföljning lokalt- och regionalt. I det arbetet kommer särskilt HBTQ-perspektivet att lyftas. Folkhälsomyndigheten föreslås genomföra kunskapshöjande insatser vilket SKL välkomnar. Den psykiatriska vården skulle vara hjälpt av ökad kunskap om transpersoners hälsa och ohälsa. Kompetenshöjande insatser rörande bland annat vård och behandling och bemötande behövs. Insatser som görs bör vara evidensbaserade, något som sannolikt underlättas om det finns en nationell samordning av sammanställning och spridning av kunskap. SKL instämmer med utredningen i förslaget att transperspektivet bör ingå i den nationella handlingsplanen för suicidprevention och i den nationella ANDT-strategin.

Ert dnr:

- SKL **avstyrker** förslaget eftersom överenskommelsen mellan SKL och staten redan innehåller skrivningar om HBTQI-frågor.
- SKL **tillstyrker** förslagen om Folkhälsomyndighetens kunskapshöjande insatser.

14.4 Bemötande inom hälso- och sjukvård samt social omsorg

Kartläggningen visar tydligt att transpersoner har ett sämre fysiskt och psykiskt hälsoläge jämfört med genomsnittsbefolkningen och att det finns skillnader i hälsa bland individer inom gruppen och hos individen under olika faser i livet. Det är viktigt att landstingen ges möjlighet att utbyta kunskap och erfarenheter kring bemötande och för att verka för jämlikhet i hälsa och vård över landet. Utredningen föreslår att olika myndigheter får i uppdrag att analysera målgruppens behov och att utveckla kunskapshöjande insatser för hälso- och sjukvården. SKL välkomnar förslaget och anser att det finns behov av en sammanhållen nationell kunskapsstruktur för att stödja hälso- och sjukvårdens arbete för transpersoner.

- SKL **anser** att det finns behov av en sammanhållen nationell kunskapsstruktur för att stödja hälso- och sjukvårdens och den sociala omsorgens arbete för transpersoner. (14.4)

14.9.1 Bättre inkludering av transpersoner i enkäter och undersökningar

Statistiska centralbyrån (SCB) föreslås ges i uppdrag att ta fram ett stödmaterial för hur offentliga aktörer kan inkludera binära och icke-binära transpersoner i enkäter och undersökningar.

Könsuppdelad statistik är en förutsättning för att synliggöra ojämställdhet och bedriva ett effektivt arbete i riktning mot ett jämställt samhälle. Utan att dela upp statistiken på kvinnor och män går det inte att kartlägga verksamheter utifrån kön, det går inte att analysera resultat utifrån jämställdhetspolitiska målsättningar och det går inte att styra mot mätbara mål som visar utfallet för kvinnor och män, flickor och pojkar.

Samtidigt finns ett behov av att synliggöra personer som inte identifierar sig som kvinna eller man. SKL får ofta frågor från kommuner, landsting och regioner om hur fler svarsalternativ för kön än kvinna och man kan utformas och hanteras i enkätundersökningar som riktas till individer. Det kan till exempel vara enkätundersökningar riktade till medborgare, brukare, patienter eller medarbetare. Syftet med ett sådant tredje alternativ är att inkludera individer som inte vill eller kan definiera sig utifrån tvåkönsnormen. Det finns dock ett flertal aspekter att beakta i sammanhanget.

Enligt personuppgiftslagen (PuL) skulle uppgift om könsidentitet, till skillnad från juridiskt kön, kunna utgöra en känslig personuppgift som inte får behandlas utan restriktioner. Frågan är i dagsläget särskilt aktuell då personuppgiftslagen den 25 maj

Ert dnr:

2018 ersätts av den nya dataskyddsförordningen (GDPR), vilket kan innebära viten och skadestånd vid felaktig hantering av känsliga personuppgifter.

För att säkerställa att ingen enskild persons svar går att spåra måste svaren redovisas i svarsgrupper som är tillräckligt stora. Vad som anses vara en för liten svarsgrupp kan variera och beror också på vilken redovisningsnivå som används i undersökningen. I praktiken innebär en korrekt hantering av uppgifterna att de enkätsvar där en person angett annat svarsalternativ för kön än man eller kvinna inte kan användas och att inga uppdelningar efter kön kan göras överhuvudtaget (om uppgiften tas med i totalen går det att identifiera personen bakvägen). Att hantera den här typen av uppgifter ställer därför höga krav på den funktion som hanterar uppgifterna, i en kommun bör det till exempel vara inom en avgränsad statistikfunktion.

SKL **anser** att frågan om känsliga personuppgifter måste få en rättslig utredning innan det är möjligt för SCB att utveckla ett stödmaterial för hur och när fler svarsalternativ än kvinna och man kan inkluderas. I stöd materialet bör frågan om liten svarsgrupp särskilt belysas.

16.1.1 En överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting

Regeringen föreslås ta initiativ till att en överenskommelse med SKL ingås i syfte att göra den könsbekräftande vården mer jämlik över landet och säkra tillgång till könsbekräftande vård för alla som har behov av den oavsett till exempel ålder och könsidentitet. SKL motsätter sig inte en ny överenskommelse men vill betona att en eventuell överenskommelse arbetas fram gemensamt mellan SKL och staten där det också ingår att parterna kommer överens om hur eventuella medel ska fördelas och hur utvecklingen inom området bäst kan stödjas.

SKL **betonar** att en eventuell överenskommelse om att göra den könsbekräftande vården mer jämlik arbetas fram gemensamt mellan SKL och staten.

16.3.1 Utredning om lagstiftning mot ingrepp och åtgärder för förbättrad vård för alla med intersexvariation

Regeringen föreslås tillsätta en utredning med uppgift att förutsättningslöst utreda frågan om lagstiftning eller andra åtgärder gällande kirurgiska och andra ingrepp på personer som föds med intersexvariationer. Socialstyrelsen ges ett uppdrag att utreda möjligheten att säkra patientens rätt till information om den egna medicinska historien. Socialstyrelsen ges ett uppdrag att, i samarbete med organisationer som företräder berörda personer, ta fram ett kunskapsstöd för vården av personer som föds med personer med intersexvariationer. Arbetet kan inledas med att göra en kartläggning och ska komplettera den tidigare gjorda kartläggningen. SKL välkomnar ytterligare kunskapsstöd samt vägledning i evidensbaserade metoder för vård och behandling av

Ert dnr:

intersextillstånd. SKL menar dock att intersex-variationer ibland är kopplade till identitetsfrågor rörande kön men att den kopplingen inte alltid finns.

- SKL **tillstyrker** förslagen om ytterligare kunskapsstöd samt vägledning i evidensbaserade metoder för vård och behandling av intersextillstånd.

17.1 Konsekvenser för kommuner och landsting – den kommunala självstyrelsen och finansieringsprincipen

Utredningen föreslår inga författningsändringar och SKL delar utredningens bedömning att förslagen inte påverkar den kommunala självstyrelsen. Flera av förslagen kan dock leda till omfattande kostnader som SKL också påvisar i skrivningarna om att utreda ett tredje juridiskt kön och därmed införa könsneutrala personnummer. Även om det inte handlar om författningsändringar kan flera av de andra förslagen också innebära ett ökat ekonomiskt tryck på kommuner, landsting och regioner genom ökad tillsyn, ökad och ändrad insamling av statistik med mera. SKL delar utredningens påpekande om att dessa eventuella ambitionshöjningar ska stödjas ekonomiskt av regeringen och att den regleringen i så fall ska ske i samråd med SKL (17.1.1). Det samma gäller ekonomisk ersättning för den nya överenskommelse som utredningen föreslår (17.1.2).

Sveriges Kommuner och Landsting

Lena Micko
Ordförande

Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna reserverar sig mot beslutet med hänvisning till eget yttrande, se bilaga 1.

Sverigedemokraterna ansluter sig till ovanstående reservation.

Styrelsen för Sveriges Kommuner och
Landsting
2018-03-16

Reservation från Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna

Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor

Vi reserverar oss mot beslutet till förmån för nedanstående yttrande över remissen:

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) välkomnar utredningen ”Transpersoner i Sverige - förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor”. Utredningens omfattande kartläggning bidrar till att öka kunskapen om transpersoners situation. SKL är också positiv till att utredningen så tydligt utgår från de mänskliga rättigheterna i genomgången av transpersoners livsvillkor. SKL anser dock att kopplingen till pågående processer som till exempel införandet av en MR-institution kunde varit starkare. SKL saknar också en mer utförlig beskrivning när det gäller transpersoners utsatthet då de lever i en hedersrelaterad kontext. Förutom de inledande förslagen om samordningen av arbetet för hbtqi-personers rättigheter och införandet av ett tredje juridiskt kön handlar förslagen till stor del om att öka kunskapen och stärka de statliga myndigheternas arbete inom området. Förslagen spänner samtidigt över breda samhällsområden och flera förslag berör kommuner, landsting och regioner. SKL är positiv till den kunskapshöjande ansatsen men vill också framhålla regeringens ambitioner om en ökad tillitsstyrning så att inte allt för stort fokus läggs på detaljreglering och ökad tillsyn. SKL yttrar sig enbart om de förslag som särskilt berör våra medlemmar.

SKL:s sammanfattande synpunkter

- SKL **avstyrker** förslaget om att Jämställdhetsmyndigheten ska ha ett samordnande ansvar och ett stödjande uppdrag för en handlingsplan om hbtqi-personers rättigheter. (14.1.1)
- SKL **anser** att Jämställdhetsmyndigheten ska fortsätta med sitt uppdrag enligt instruktionen för myndigheten. (14.1.1)
- SKL **anser** att en handlingsplan för hbtqi-personer inte behövs eftersom det finns en strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. (14.1.1)
- SKL **anser** att en samordning av insatserna kan behövas och bör utredas vidare. (14.1.1)

- **SKL tillstyrker** att en utredning tillsätts för att utreda införandet av ett tredje juridiskt kön under förutsättning att alla konsekvenser och kostnader utreds. (14.1.2)
- **SKL anser** att utredningen ska komma fram till ett förslag som gör det möjligt att fortsätta med jämställdhetsintegrering. (14.1.2)
- **SKL avstyrker** ett införande av könsneutrala personnummer (14.1.2)
- **SKL tillstyrker** förslaget om att ändra examensbeskrivningarna i högskoleförordningen i relevanta utbildningar för att säkerställa att kunskap om hbtq-personers och personer med intersexvariationers levnadsvillkor ingår. (14.1.3)
- **SKL delar** utredningens bedömning om att det behövs stärkt statligt stöd till antidiskrimineringsbyråerna och ökad uppföljning ur ett transperspektiv. (14.1.4)
- **SKL avstyrker** förslaget om att inrätta ännu ett riktat statsbidrag och anser att staten istället samverkar med SKL och civilsamhället för att stödja utvecklingen av miljöer och anläggningar för att stimulera ett ökat deltagande. (14.1.7)
- **SKL anser** att transpersoners utsatthet då de lever i en hedersrelaterad kontext bör belysas ytterligare, till exempel av Brottsförebyggande rådet. (14.1.8)
- **SKL delar** utredningens bedömning om att det finns ett behov av att få ökad kunskap om förekomsten av hiv och STI bland transpersoner men betonar svårigheten med att inkludera transpersoner i befintlig hiv- och STI-statistik. **SKL föreslår** i enlighet med punkt 14.9.1 att frågan om känsliga personuppgifter måste få en rättslig utredning. (14.1.10)
- **SKL tillstyrker** förslagen som rör barn och unga transpersoners levnadsvillkor och vill samtidigt betona att målet med dessa uppdrag måste vara att öka kunskapen inom området och att kunskapen kommer kommuner, landsting och regioner till del. (14.2.1)
- **SKL tillstyrker** förslagen om att Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen får kunskapshöjande uppdrag och att de tar fram material som kan stödja kommunernas, landstingens och regionernas arbete med vård och omsorg om äldre. (14.2.2)
- **SKL avstyrker** förslaget eftersom överenskommelsen mellan SKL och staten redan innehåller skrivningar om HBTQI-frågor. (14.3)
- **SKL tillstyrker** förslagen om Folkhälsomyndighetens kunskapshöjande insatser. (14.3)
- **SKL anser** att det finns behov av en sammanhållen nationell kunskapsstruktur för att stödja hälso- och sjukvårdens och den sociala omsorgens arbete för transpersoner. (14.4)
- **SKL anser** att frågan om känsliga personuppgifter måste få en rättslig utredning innan det är möjligt för SCB att utveckla ett stödmaterial för hur

och när fler svarsalternativ än kvinna och man kan inkluderas. I stödmaterialet bör frågan om liten svarsgrupp särskilt belysas. (14.9.1)

- **SKL betonar** att en eventuell överenskommelse om att göra den könsbekräftande vården mer jämlik arbetas fram gemensamt mellan SKL och staten. (16.1.1)
- **SKL tillstyrker** förslagen om ytterligare kunskapsstöd samt vägledning i evidensbaserade metoder för vård och behandling av intersextillstånd. (16.3.1)

14.1.1. Samordning av arbetet för hbtqi-personers rättigheter

Utredningen föreslår att regeringen tar fram en handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter. Fler myndigheter utses till strategiska myndigheter och en av myndigheterna får ett permanent samordnande ansvar. Migrationsverket, Polismyndigheten, Statens skolverk, Barnombudsmannen och den nya Jämställdhetsmyndigheten utses till nya strategiska myndigheter i tillägg till redan existerande fem. Jämställdhetsmyndigheten ges ett samordnande ansvar och ett stödjande uppdrag.

Jämställdhetsmyndigheten är en ny myndighet (januari 2018) med ett omfattande uppdrag att genomföra jämställdhetspolitiken och de jämställdhetspolitiska målen. Myndigheten ska stödja arbetet med jämställdhetsintegrering vid myndigheter, kommuner landsting och regioner. Myndigheten ska inom sitt verksamhetsområde redovisa statistik, uppföljningar och analyser med kön som övergripande indelningsgrund.

Jämställdhetsmyndigheten ska främja utvecklingen av förebyggande insatser mot mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för alla ändamål samt mot våld i samkönade relationer.

Myndigheten ska även inom ramen för sitt uppdrag, utöver att beakta maktordningar baserade på kön, även beakta maktordningar baserade på kategorier såsom social bakgrund, könsidentitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder, när det bidrar till bättre prioriteringar och större träffsäkerhet i utformningen av insatserna och genomförandet av jämställdhetspolitiken.

Att utöka uppdraget för myndigheten är inte i enlighet med instruktionen för Jämställdhetsmyndigheten och försvårar myndighetens möjligheter att genomföra uppdraget. (Förordning 2017:937 med instruktion för Jämställdhetsmyndigheten)

SKL konstaterar att förslaget om att regeringen ska ta fram en handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter ligger utanför utredningens uppdrag. SKL ifrågasätter behovet av en handlingsplan. Regeringen har en strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Utredningen om transpersoner finns inom ramen för denna strategi. Strategin utgör ramverket för

ett långsiktigt och resultatnriktat arbete. Enligt uppgift från regeringen kommer den att fortsätta och förstärka det arbetet.

Utredningen hänvisar till Statskontorets (2016:31) utvärdering som funnit att styrningen och samordningen av strategin varit bristfällig. Som alternativ till samordnande myndighet utesluter utredningen diskrimineringsombudsmannen, DO, på grund av att det är riksdagen och inte regeringen som bestämmer mandatet. Som alternativ till Jämställdhetsmyndigheten som en samordnande myndighet föreslår utredningen ett kunskapscentrum om hbtqi-personers levnadsvillkor. I regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter föreslår regeringen att en nationell MR-institution bör inrättas i Sverige och att riksdagen bör vara huvudman för en sådan institution (skrivelse 2016/17:29). I december 2017 beslutade riksdagen (2017/18:KU6) att det finns skäl som talar mot att en svensk institution för mänskliga rättigheter ska placeras hos riksdagen och att andra alternativ inte är tillräckligt utredda. I ett tillkännagivande uppmanade riksdagen därför regeringen att skyndsamt utreda frågan om en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige igen, med utgångspunkten att den inte ska placeras under riksdagen. En kommande MR-institution skulle också kunna fungera som samordnare för hbtqi-personers rättigheter.

Regeringen har också en överenskommelse med SKL om att stärka arbetet på kommunal nivå. Det övergripande målet är att bidra till förverkligandet av målet för politiken för mänskliga rättigheter och att bidra till Sveriges genomförande av Agenda 2030

- **SKL avstyrker förslaget om** att Jämställdhetsmyndigheten ska ha ett samordnande ansvar och ett stödjande uppdrag för en handlingsplan om hbtqi-personers rättigheter.
- **SKL anser** att Jämställdhetsmyndigheten ska fortsätta med sitt uppdrag enligt instruktionen för myndigheten.
- **SKL anser** att en handlingsplan för hbtqi-personer inte behövs eftersom det finns en strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.
- **SKL anser** att en samordning av insatserna kan behövas och bör utredas vidare.

14.1.2 Utredning om att införa ett tredje juridiskt kön

Utredningen föreslår att regeringen tillsätter en utredning i syfte att utreda möjligheten till ett tredje juridiskt kön i Sverige samt därmed ett införande av könsneutrala personnummer.

I samhällsdebatten pågår just nu en livlig diskussion om vad som är kön. Är kön biologiskt, juridiskt, socialt, eller är det en fråga om självidentifikation som utredningen hävdar. I det här läget tar SKL inte ställning, utan det får en eventuell kommande utredning utveckla.

Utredningens argumentation är att ett tredje juridiskt kön behövs för transpersoners rättsliga erkännande. Samtidigt vill man inte att man ska få sin transidentitet eller transbakgrund känd mot sin vilja. Därför föreslår man könsneutrala personnummer så att man inte ska kunna identifiera vilka som är transpersoner. Utredningen utgår från att könstillhörighet handlar om självidentifikation och att ett tredje juridiskt kön ska utgå från detta. Könsidentiteten för kvinnor, män och det tredje juridiska könet ska alltså registreras på annat sätt i folkbokföringen.

SKL konstaterar att en sådan förändring skulle innebära stora kostnader för staten, kommuner och landsting. I vågskålen för ett tredje juridiskt kön och därmed könsneutrala personnummer måste andra konsekvenser läggas in och om de uppvägs av det rättsliga erkännandet för transpersoner.

Frågan är om ett tredje juridiskt kön kommer att ändra bemötandet av transpersoner. Det är inte säkert att villkoren förbättras i praktiken. Däremot behövs tydliga målsättningar och riktade insatser för att stärka transpersoners hälsa och rättigheter.

SKLs jämställdhetsarbete tar sin utgångspunkt i den nationella jämställdhetspolitiken och det av riksdagen beslutade målet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhetsintegrering är den huvudsakliga strategin som används för att genomföra jämställdhetspolitiken och nå dess mål. Jämställdhetspolitiken bygger på en kunskap och förståelse om att kön och makt skapas och upprätthålls strukturellt i alla delar av samhället. Kön har en grundläggande betydelse för människors möjligheter och villkor i samhället och påverkar även villkoren för personer som inte själva identifierar sig enligt tvåkönsnormen.

Könsspecifika personnummer har stor betydelse för jämställdhetsarbetet i Sverige. I det praktiska arbetet med jämställdhet utgör könsuppdelad statistik, kartläggningar och jämställdhetsanalyser och mätbara mål som kan följas upp med utgångspunkt i grupperna kvinnor och män, flickor och pojkar en grundläggande förutsättning för att synliggöra ojämställdhet och bedriva ett effektivt arbete i riktning mot ett jämställt samhälle.

- SKL **tillstyrker** att en utredning tillsätts för att utreda införandet av ett tredje juridiskt kön under förutsättning att alla konsekvenser och kostnader utreds.
- SKL anser att utredningen ska komma fram till ett förslag som gör det möjligt att fortsätta med jämställdhetsintegrering.
- SKL **avstyrker** ett införande av könsneutrala personnummer (14.1.2)

14.1.3 Stärk kunskapen om hbtqi-personers levnadsvillkor i relevanta utbildningar

Utredningen föreslår att ändringar i examensbeskrivningarna i högskoleförordningen i relevanta utbildningar genomförs för att säkerställa att kunskap om hbtqi-personers och

personer med intersexvariationers levnadsvillkor ingår. SKL delar utredningens bedömning att många i samhället, speciellt de personer som i sin yrkesroll möter transpersoner, behöver mer kunskap om frågor kring könsidentitet. SKL välkomnar därför förslaget som är tänkt att leda till en starkare betoning av vikten av ett jämlikt, kompetent och respektfullt bemötande oavsett sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och könskaraktäristika.

- **SKL tillstyrker** förslaget om att ändra examensbeskrivningarna i högskoleförordningen i relevanta utbildningar för att säkerställa att kunskap om hbtq-personers och personer med intersexvariationers levnadsvillkor ingår.

14.1.4 Stärk det statliga stödet till antidiskrimineringsbyråerna

Antidiskrimineringsbyråerna gör ett viktigt arbete både när det gäller upplysning och information samt när det gäller stöd till de som blivit utsatta för diskriminering. I enlighet med SKL:s yttrande över betänkandet "Bättre skydd mot diskriminering (SOU 2016:87)" anser SKL att antidiskrimineringsbyråerna ska få statsbidrag som täcker deras kostnader fullt ut. Många kommuner har ett väl utvecklat samarbete med antidiskrimineringsbyråerna men förutsättningarna skiljer sig åt mellan olika delar av landet och vissa kommuner har också valt att själva gå in med ekonomiskt stöd till byråerna.

- **SKL delar** utredningens bedömning om att det behövs stärkt statligt stöd till antidiskrimineringsbyråerna och ökad uppföljning ur ett transperspektiv.

14.1.7 Tillgängliga toaletter och omklädningsrum

För att målgruppen tryggt ska kunna delta i olika typer av fritidsaktiviteter i det civila samhället och andra sociala sammanhang föreslås ett antal uppdrag till myndigheter av kunskapshöjande karaktär samt ökade bidrag till hbtq-organisationer samt att på olika sätt stärka barnrättsperspektivet inom idrotten. SKL:s bedömning är att utredaren främst ägnat det kunskapsspridande uppdraget intresse. Däremot är det få konkreta åtgärder och insatser som har betydelse för SKL:s medlemmar.

Utredaren har också uppmärksammat anläggningar och miljöers betydelse med ett förslag (14.1.7.) om att införa ett statsbidrag för stöd till utvecklingsprojekt för transinkluderande miljöer. SKL ser ett behov av ökad kunskap inom detta område och vill i sammanhanget koppla utredarens förslag till SKL:s ställningstagande i positionsrapporten för civilsamhällesfrågor där det står: *"Staten bör i samverkan med SKL och civilsamhället stödja innovativ utveckling av miljöer och anläggningar för att stimulera ett ökad deltagande."* Detta pekar på ett brett kunskapsbehov relaterat till mer inkluderande miljöer för idrott och fritid där staten skulle kunna ha en roll och att behoven av mer inkluderande miljöer skulle kunna kopplas till en bredare statlig roll i sammanhanget än att bara inrätta ännu ett riktat statsbidrag.

- SKL **avstyrker** förslaget om att inrätta ännu ett riktat statsbidrag och anser att staten istället samverkar med SKL och civilsamhället för att stödja utvecklingen av miljöer och anläggningar för att stimulera ett ökat deltagande.

14.1.8 Ökad kunskap om transpersoners brottsutsatthet

Utredningen föreslår att Polismyndigheten får i uppdrag att genomföra en intern kompetenshöjning med hbtqi perspektiv samt att Brottsförebyggande rådet får i uppdrag att inkludera transpersoner i Nationella trygghetsundersökningen. Det finns inget att invända mot detta men utredningen är vag i sin beskrivning av transpersoners utsatthet då de lever i en hedersrelaterad kontext. I FN:s generalförsamlings resolution ”Avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn” (Resolution 55/66) fastställs att brott i hederns namn är en mänsklig rättighetsfråga och att stater har en skyldighet att förebygga, utreda och åtala brott och erbjuda skydd till de som utsätts. När det gäller hedersrelaterat förtryck finns också särskilt sårbara grupper.

- **SKL anser att transpersoners utsatthet då de lever i en hedersrelaterad kontext bör belysas ytterligare, till exempel av Brottsförebyggande rådet.**

14.1.10 Stärkt och förbättrat arbete för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

SKL delar utredningens bedömning om att det finns ett behov av att få ökad kunskap om förekomsten av hiv och STI bland transpersoner för att kunna utveckla det sjukdomsförebyggande och hälsofrämjande arbetet. SKL ser dock svårigheter med att inkludera transpersoner i den befintliga hiv- och STI-statistiken, bland annat på grund av att ”transperson” inte är ett entydigt begrepp (se 14.9.1). Förekomsten av hiv och STI bland transpersoner kan därför behöva kartläggas på annat sätt, bland annat med hjälp av riktade enkäter eller intervjustudier.

- SKL **delar** utredningens bedömning om att det finns ett behov av att få ökad kunskap om förekomsten av hiv och STI bland transpersoner men betonar svårigheten med att inkludera transpersoner i befintlig hiv- och STI-statistik.
- SKL **föreslår** i enlighet med punkt 14.9.1 att frågan om känsliga personuppgifter måste få en rättslig utredning.

14.2.1 Barn och unga transpersoners levnadsvillkor

Utredningen föreslår att Barnombudsmannen ges i uppdrag att prata med barn och unga om frågor som rör könsidentitet och om intersexvariationer, utifrån sin metod Unga Direkt. Detta syftar till att öka kunskapen i samhället om hur barns rättigheter enligt barnkonventionen tillgodoses för unga transpersoner och barn och unga med intersexvariation. Skolinspektionen föreslås få ett uppdrag som handlar om att utreda

transpersoners situation som elever i grundskola och gymnasium. SKL välkomnar förslagen och den tydliga kopplingen till barnkonventionen. SKL vill samtidigt betona att syftet både vad gäller Barnombudsmannen och Skolinspektionens frågande/utredande måste vara att öka kunskapen inom området och att kunskapen kommer kommuner, landsting och regioner till del.

- **SKL tillstyrker** förslagen som rör barn och unga transpersoners levnadsvillkor och vill samtidigt betona att målet med dessa uppdrag måste vara att öka kunskapen inom området och att kunskapen kommer kommuner, landsting och regioner till del.

14.2.2 Äldre transpersoners levnadsvillkor

Folkhälsomyndigheten ges i uppdrag att ta fram ny kunskap om äldre transpersoners levnadsvillkor och särskilda behov, samt att kartlägga vilka insatser som behövs för att öka äldre transpersoners psykiska välbefinnande. Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram rekommendationer för hur kommuner kan inkludera ett hbtqi-perspektiv, med ett tydligt transperspektiv, i de planer och styrdokument som rör äldreomsorgen. Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram en handbok för hur verksamheter inom äldreården kan arbeta med frågor som rör könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning och sexualitet. SKL är positiva till att Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen får de kunskapshöjande uppdragen. Det behövs mer forskning inom området. Folkhälsomyndigheten kan också ställa fler frågor om detta i den nationella enkäten Hälsa på lika villkor. När det gäller Socialstyrelsen känns det oklart vad som menas med ”rekommendation”. Socialstyrelsen jobbar med föreskrift, meddelandeblad och riktlinjer. SKL anser dock att det behövs ett stödjande material samtidigt som en handbok är väl detaljerat för en utredning att föreslå. Under våren 2018 kommer Socialstyrelsen lansera ett digitalt material om hbtqi som kan användas i kunskapshöjande syfte såväl individuellt som i grupp. Utredningen är inte konsekventa när de beskriver området och blandar begreppen äldreomsorg och äldreården vilket innebär att det inte alltid framgår vilka huvudmän som avses. Vidare är rubriken *Äldre transpersoners levnadsvillkor* problematisk. I förslagen fokuseras på äldre transpersoners psykiska välbefinnande, och på de äldre som behöver vård och omsorg (insatser SOL och HSL). Det är bara en del av en persons ”levnadsvillkor”. Äldre transpersoners situation bör även uppmärksammas inom övriga områden som utbildning, kultur, fritid, bostad, ekonomi med mera.

- **SKL tillstyrker** förslagen om att Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen får kunskapshöjande uppdrag och att de tar fram material som kan stödja kommunernas, landstingens och regionernas arbete med vård och omsorg om äldre.

14.3 Transpersoners psykiska hälsa

Utredningen föreslår att det i överenskommelsen för psykisk hälsa mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting skrivs in att de länsvisa handlingsplanerna ska redogöra för arbetet med att främja den psykiska hälsan och förebygga psykisk ohälsa hos transpersoner. SKL betonar att det redan finns tydliga skrivningar om HBTQ-perspektivet i överenskommelsen och att det finns flera exempel på att huvudmännen i sina respektive analyser och handlingsplaner har beaktat denna målgrupp. Inom ramen för överenskommelsen för 2018 kommer också SKL att fortsätta utvecklingen för kunskapsspridning och kunskapsutveckling inom området psykisk hälsa och ohälsa. Strukturen ska medverka till att förstärka styrningen med kunskap inom området genom att sprida bästa tillgängliga kunskap, förbättra arbetet med implementering och medverka till en ändamålsenlig uppföljning lokalt- och regionalt. I det arbetet kommer särskilt HBTQ-perspektivet att lyftas. Folkhälsomyndigheten föreslås genomföra kunskapshöjande insatser vilket SKL välkomnar. Den psykiatriska vården skulle vara hjälpt av ökad kunskap om transpersoners hälsa och ohälsa. Kompetenshöjande insatser rörande bland annat vård och behandling och bemötande behövs. Insatser som görs bör vara evidensbaserade, något som sannolikt underlättas om det finns en nationell samordning av sammanställning och spridning av kunskap. SKL instämmer med utredningen i förslaget att transperspektivet bör ingå i den nationella handlingsplanen för suicidprevention och i den nationella ANDT-strategin.

- SKL **avstyrker** förslaget eftersom överenskommelsen mellan SKL och staten redan innehåller skrivningar om HBTQI-frågor.
- SKL **tillstyrker** förslagen om Folkhälsomyndighetens kunskapshöjande insatser.

14.4 Bemötande inom hälso- och sjukvård samt social omsorg

Kartläggningen visar tydligt att transpersoner har ett sämre fysiskt och psykiskt hälsoläge jämfört med genomsnittsbefolkningen och att det finns skillnader i hälsa bland individer inom gruppen och hos individen under olika faser i livet. Det är viktigt att landstingen ges möjlighet att utbyta kunskap och erfarenheter kring bemötande och för att verka för jämlikhet i hälsa och vård över landet. Utredningen föreslår att olika myndigheter får i uppdrag att analysera målgruppens behov och att utveckla kunskapshöjande insatser för hälso- och sjukvården. SKL välkomnar förslaget och anser att det finns behov av en sammanhållen nationell kunskapsstruktur för att stödja hälso- och sjukvårdens arbete för transpersoner.

- SKL **anser** att det finns behov av en sammanhållen nationell kunskapsstruktur för att stödja hälso- och sjukvårdens och den sociala omsorgens arbete för transpersoner.

14.9.1 Bättre inkludering av transpersoner i enkäter och undersökningar

Statistiska centralbyrån (SCB) föreslås ges i uppdrag att ta fram ett stödmaterial för hur offentliga aktörer kan inkludera binära och icke-binära transpersoner i enkäter och undersökningar.

Könsuppdelad statistik är en förutsättning för att synliggöra ojämställdhet och bedriva ett effektivt arbete i riktning mot ett jämställt samhälle. Utan att dela upp statistiken på kvinnor och män går det inte att kartlägga verksamheter utifrån kön, det går inte att analysera resultat utifrån jämställdhetspolitiska målsättningar och det går inte att styra mot mätbara mål som visar utfallet för kvinnor och män, flickor och pojkar.

Samtidigt finns ett behov av att synliggöra personer som inte identifierar sig som kvinna eller man. SKL får ofta frågor från kommuner, landsting och regioner om hur fler svarsalternativ för kön än kvinna och man kan utformas och hanteras i enkätundersökningar som riktas till individer. Det kan till exempel vara enkätundersökningar riktade till medborgare, brukare, patienter eller medarbetare. Syftet med ett sådant tredje alternativ är att inkludera individer som inte vill eller kan definiera sig utifrån tvåkönsnormen. Det finns dock ett flertal aspekter att beakta i sammanhanget.

Enligt personuppgiftslagen (PuL) skulle uppgift om könsidentitet, till skillnad från juridiskt kön, kunna utgöra en känslig personuppgift som inte får behandlas utan restriktioner. Frågan är i dagsläget särskilt aktuell då personuppgiftslagen den 25 maj 2018 ersätts av den nya dataskyddsförordningen (GDPR), vilket kan innebära viten och skadestånd vid felaktig hantering av känsliga personuppgifter.

För att säkerställa att ingen enskild persons svar går att spåra måste svaren redovisas i svarsgrupper som är tillräckligt stora. Vad som anses vara en för liten svarsgrupp kan variera och beror också på vilken redovisningsnivå som används i undersökningen. I praktiken innebär en korrekt hantering av uppgifterna att de enkätsvar där en person angett annat svarsalternativ för kön än man eller kvinna inte kan användas och att inga uppdelningar efter kön kan göras överhuvudtaget (om uppgiften tas med i totalen går det att identifiera personen bakvägen). Att hantera den här typen av uppgifter ställer därför höga krav på den funktion som hanterar uppgifterna, i en kommun bör det till exempel vara inom en avgränsad statistikfunktion.

SKL **anser** att frågan om känsliga personuppgifter måste få en rättslig utredning innan det är möjligt för SCB att utveckla ett stödmaterial för hur och när fler svarsalternativ än kvinna och man kan inkluderas. I stöd materialet bör frågan om liten svarsgrupp särskilt belysas.

16.1.1 En överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting

Regeringen föreslås ta initiativ till att en överenskommelse med SKL ingås i syfte att göra den könsbekräftande vården mer jämlik över landet och säkra tillgång till könsbekräftande vård för alla som har behov av den oavsett till exempel ålder och könsidentitet. SKL motsätter sig inte en ny överenskommelse men vill betona att en eventuell överenskommelse arbetas fram gemensamt mellan SKL och staten där det också ingår att parterna kommer överens om hur eventuella medel ska fördelas och hur utvecklingen inom området bäst kan stödjas.

SKL **betonar** att en eventuell överenskommelse om att göra den könsbekräftande vården mer jämlik arbetas fram gemensamt mellan SKL och staten.

16.3.1 Utredning om lagstiftning mot ingrepp och åtgärder för förbättrad vård för alla med intersexvariation

Regeringen föreslås tillsätta en utredning med uppgift att förutsättningslöst utreda frågan om lagstiftning eller andra åtgärder gällande kirurgiska och andra ingrepp på personer som föds med intersexvariationer. Socialstyrelsen ges ett uppdrag att utreda möjligheten att säkra patientens rätt till information om den egna medicinska historien. Socialstyrelsen ges ett uppdrag att, i samarbete med organisationer som företräder berörda personer, ta fram ett kunskapsstöd för vården av personer som föds med personer med intersexvariationer. Arbetet kan inledas med att göra en kartläggning och ska komplettera den tidigare gjorda kartläggningen. SKL välkomnar ytterligare kunskapsstöd samt vägledning i evidensbaserade metoder för vård och behandling av intersextillstånd. SKL menar dock att intersex-variationer ibland är kopplade till identitetsfrågor rörande kön men att den kopplingen inte alltid finns.

- SKL **tillstyrker** förslagen om ytterligare kunskapsstöd samt vägledning i evidensbaserade metoder för vård och behandling av intersextillstånd.

17.1 Konsekvenser för kommuner och landsting – den kommunala självstyrelsen och finansieringsprincipen

Utredningen föreslår inga författningsändringar och SKL delar utredningens bedömning att förslagen inte påverkar den kommunala självstyrelsen. Flera av förslagen kan dock leda till omfattande kostnader som SKL också påvisar i skrivningarna om att utreda ett tredje juridiskt kön och därmed införa könsneutrala personnummer. Även om det inte handlar om författningsändringar kan flera av de andra förslagen också innebära ett ökat ekonomiskt tryck på kommuner, landsting och regioner genom ökad tillsyn, ökad och ändrad insamling av statistik med mera. SKL delar utredningens påpekande om att dessa eventuella ambitionshöjningar ska stödjas

ekonomiskt av regeringen och att den regleringen i så fall ska ske i samråd med SKL (17.1.1). Det samma gäller ekonomisk ersättning för den nya överenskommelse som utredningen föreslår (17.1.2).

Sveriges Kommuner och Landsting